

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

A holland egyetemek theol. fakultásai a nemzetgyűlés és egyházi közzsínat előtt.

A németalföldi reformált egyház lelkipásztorai jó rég idő óta az egyetemi theologiai fakultásokon képeztettek. Természetes, hogy az egyetem pusztán állami felügyelet alatt állván: államhatalom intézkedett a theologiai fakultásokról is. A hittanárokat a kultuszminiszter előterjesztése folytán a király nevezte ki, a nélkül, hogy az egyház csak meg is kérdeztetett volna, és az egyház a kinevezéssel tartozott megelégedni, s minden ellenőrzés és felügyelet nélkül összedugott kézzel nézni, hogy miként neveli lelkipásztorait a hitvallás nélküli állam.

Nagyon természetes, hogy pusztán magoktól a hittanároktól függött aztán a dolgok illetén álláspontján az, hogy minő irányban és szellemben neveltessenek az egyház leendő pásztorai és tanítói. Ha épen valamelyik hittanár akarta volna, — minthogy előadásairól számolni senkinek sem tartozott, épen oly bátran előadhatta volna hallgatóinak az atheismust keresztyén hittan czimen, mint magát a legultrább confessionalis orthodox dogmatikát. És csodálatos! az egyház nyugodtan vette e visszás helyzetet, mitsem gondolt azzal, hogy azok a hittanárok, kik, valamint kineveztetésüket, úgy fizetésüket is államtól húzván: pusztán az államtól vannak függésben, (de attól is csak annyiban, hogy az államfelügyelet mindössze is csak arra terjedt ki, ha vajjon a hittanárok szorgalmasan megtartják-e azt az 5—6 órát, mire kötelezve vannak, s nem húzzák-e hiába az állampénztárból jövedelmüket;) ha épen lelkiismeretökkel összeférhetőnek tartják nem az egyház céljai szerint, de azzal épen ellenkező irányban fogják nevelni a lelkipásztorokat. — Természetesen igen kényelmes állapot is volt az, hogy az egyház arathatott, anélkül hogy vetett volna, temérdek költséget megkíméltek részére az állam által fentartott theol. fakultások, és mindamellett nem volt-e elég befolyása? Hiszen mielőtt valaki pappá lehetett volna, az egyház-provinczia kormányzó testülete előtt vizgát kellett kiállania! Ennyi volt mindössze az a

befolyás, mit lelkészei beállítására gyakorolhatott, — a nevelésre azonban épen semmi sem.

Az egyház boldog tétlen álmát azonban erősen megzavarta a holland belügy- és kultuszminiszter Heemskerck, midőn 1868. febr. 25-ik napján egy tanügyi törvényjavaslattal állt elő a második kamarában, mely törvényjavaslat, indokoltatván azzal, hogy az állam mégis csak nem lehet kötelezve arra, hogy az egyháznak lelkipásztorokat növeljen: az egyetemi theologiai fakultások eltörlését indítványozta.

A törvényjavaslat természetesen egyszerre durván rázta fel az egyházat, s roppant zavarba hozta azt. Mit tegyen, ha egyszerre csak száműzik a theologiai fakultásokat az egyetemekről? Ez aggasztó kérdésre Doedes utrechti hittanár felelt meg 1868. márczius havában, egy rövid röpiratot adván ki,*) melyben kimondja, hogy másra ez alkalommal gondolni sem lehet, mint lelkészneveléket állítani fel, s egy rövid szervezeti javaslatot terjeszt elő e lelkészneveléket illetőleg. E szervezetben ki van mondva, hogy a lelkészképezdek az egyetemi városokban, — Leyden, Utrecht, Gröningen — állítandók fel, hogy a lelkésznevelékek az egyetemi előadásokat is látogathassák; — a képezde tanárai az egyetemi tanárokkal egyenrangúak, és egyenlő fizetésűek legyenek, — s a nevelde pecsétjén az illető egyetem pecsétje is beolvasztva legyen. — A képezdek fakultási ranggal és jogokkal ruházandók fel. Ezekon kívül azonban az egyetemmel semmi nemű összeköttetésben ne álljanak, külön gondnokságokkal birjanak, s a gondnokságok tagjai az illető városhoz szomszédos egyház-provincziák elnökei legyenek. — A hittanárokat az egyetemes zsinatból e célra kiküldött bizottság nevezze ki oly egyének közül, kik legalább már két évig mint lelkipásztorok működtek a németalföldi reform. egyházban. A hittanárok, tanszékeik elfoglalása előtt esküt tartoznak letenni a zsinat e célra kiküldött bizottsága előtt. — A képezdek négy éves tanfolyammal, és

*) „Ontwerp van Reglement op de Godgeleerde kweek-scholen voor de nederlandsche Hervornde kerk, in de Grondtrekken geschetst. Utrecht 1868.“

legalább négy tanárral legyenek berendezve. — Ez általánosságokon kívül kiterjeszkedik a tervezet az előadandó tantárgyak és vizsgák rendjére és tárgyaira nézve is, — azonban ezt itt bátran mellőzhetjük.

E rőpirat megjelenése után azonban csakhamar eldőlt a theol. fakultások ügye a nemzetgyűlés előtt, mely kimondta, hogy „a theol. fakultások, úgy a mint 1815 óta fenn állanak: a németalföldi ref. egyház lelkészeinek képzésére továbbra is fentartatnak.“

Az egyház ismét ki lett elégítve. Az állam azonban a mit egyszer már megkezdett, nem volt képes egészen félben hagyni. A „jellemtelen“ kultuszminiszter Heemskerck, sehogysem volt képes nyugodtan nézni a theologiai fakultásokat az egyetemeken.

Az 1875-ik évi közzsínathoz egy átiratot intézett, melyben azt mondja, hogy ő az állam és egyház egymástól elválását teljes erejéből előmozdítani szándékozik, és hiszi, hogy a kamara is ezen véleményben van: ennél fogva tehát gondolkozzék a közzsínat, mit lesz teendő, ha a theol. fakultások eltöröltetnek. — A zsínat azonban — miért, miért nem? — talán nehezen esett odahagyni a húsos fazekat? — bizodalmat szavazott a miniszternek és kamarának, kifejezte, hogy az állami fakultásokkal teljesen meg van elégedve, s reméli, hogy a minisztérium és kamara az egyház szükségait ezentúl is figyelemben fogják tartani.

Az ekként kötött fegyverszünet azonban csakhamar lejárt. Minden bizalomszavazás mellett is nagy szálla volt a theol. fakultás most már nemcsak a miniszter és kamara-, hanem az egyház nagy többségének szemében is. Úgy hogy az egyház is óhajtotta már, hogy valahára mégis eldőljön a lelkészképzés sorsa. — És 1876-ban csakugyan ismét felkerültek a fakultások a második kamarában. És pedig most már oly szándékkal vette elő a nemzetgyűlés ez ügyet, hogy végérvényes határozatot hozand. Sokan a képviselők közül egyenesen a fakultások eltörlését kívánták, mások azonban belátván azt, hogy a theologia tudomány, mint tudománynak tehát a tudományegyetemeken méltó helye van, — nemcsak, de theol. fakultás nélkül az egyetem nem kiegészült: a theologiai fakultások megtartására szavaztak. A kamara ez utóbbi értelemben határozott, a theol. fakultásokat az egyetemeken megtartotta, csak hogy a régi törvényből e tételt: „az egyetemi theol. fakultások a németalföldi reform. egyház lelkészeinek képzése végett“ kitörölte, vagyis kimondta, hogy ezentúl az egyháznak semminemű szükségleteit tekintetbe venni nem fogja az állam, a theologia minden czél nélkül, pusztán mint tudomány fog taníttatni az egyetemeken, — és, a mi eddig mindig figyelemben tartott: a kinevezendő tanároktól nem kívántatik meg szükségképen az sem, hogy a németalföldi ref. egyházhoz tar-

tozzanak.*) E törvény szentesített is ápril 27-én a király által, azon záradékkal, hogy az 1877-ik év október 1-jén lépend életbe.

Most aztán már lehetetlen volt az egyháznak elkerülnie azt, hogy ő is hozzá lárson az ujrászervezés munkájához. Ha eddig nem volt is befolyása a theol. fakultásokra, de legalább törvény által volt biztosítva a felöl, hogy szükségai szemmel fognak tartatni, hittanárai az egyház kebeléből fognak kineveztetni; most azonban már erről a kevésről sincs többé biztosítva, az egyetemi theol. fakultásokon ezután csak theológiát, — de nem egyházi theológiát, jobban mondva nem oly theológiát fognak előadni, mely az egyház védelmezésére, erősítésére, építésére szolgáljon.

A már említett Doedes 1876 végén ismét kibocsátott egy rőpiratot, melyben a helyzetet világosítja meg, s a teendőket mutatja fel. — „Mi államegyház, uralkodó egyház vagyunk — ugymond — és mik a mi előnyeink a túrt egyházak felett? Az, hogy mig a róm. kath., lutherán, remonstrans, mennonita stb. felekezetek önmaguk nevelhetik saját lelkészeiket: nekünk az állam tart fenn oly theol. fakultásokat, melyeknek tanáraitól csak az sem kívántatik meg, hogy egyházunkhoz tartozzanak.“ — Csakugyan különös is volt a helyzet. Az egy leydeni egyetemet kivéve, a másik két egyetemen az ószövetségi exegezist, — előkészítő és segédtudományaival együtt, mindig az a bölcsészeti tanár adta elő, a ki a bölcsészeten a sémi nyelvészetet tanította. „Most már — mondja Doedes — vajjon lehetetlen-é az, hogy majd egykor izraelita rabbi fog ülni a sémi nyelvek tanszékén, és ez a rabbi fogja tanítani a keresztyén theológusoknak az ószövetségi szentírás magyarázatot?!“ — „A zsínat — ugymond lejjebb — az egyetemi előadásokat annyiramennyire az egyházi vizsgálatok által akarta ellenőrizni. Azonban az utóbbi években nagyon sokszor volt az az eset, hogy a vizsgáló bizottság működését azon volt kénytelen kezdeni, hogy utána lárson, ha vajjon az egyház által hallgatni kívánt tudományok az illető lelkészjelölt tanuló pályája alatt előadattak-e vagy nem. És ha nem: mit lehetett mást tennie mint utólagosan dispenzálni a lelkészjelöltet a különben kötelezett tantárgyak alól.“

Majd bonczkés alá veszi az új törvényt is. Az új törvény szerint — mint fentebb említök — a theol. fakultások nem a németalföldi ref. egyház lelkészeinek növelése végett tartatnak fenn, s ennél fogva a kiválóbb egyházi jellegű tantárgyakat hiába is keressük az új törvény tárgy-

*) Ez tulajdonképen a törvényben kimondva nincs, de az említett passus elhagyásából önkénynt következik, s tényleg be is következett, amennyiben a leydeni egyetemhez, az új törvény életbelépése után rögtön a remonstrans Tiele neveztetett ki a törvény által egyik hittanárul. — Nem az egyén, hanem az elv itt nagyfontosságu.

sorozatában. — Bibliai theológia, keresztyén hittan, az egész gyakorlati theológia, németalföldi ref. egyház történelme, és hitczikkei, a missió történelme és elmélete, ki lettek törölve az új törvényből. — Ebből láthatólag tehát az az egyház most már csakugyan nem bizhatja az állami fakultásokra lelkészeinek képeztetését. — Mit kell tehát tennie? Három eset állhat, nevezetesen:

a) Szabad egyetemet állítani. Csakhogy ez óriás nehézségekbe ütközik. Szükség van temérdek építkezésre. Egy egyetemi központi épület, ezenkívül a bölcsészeti szakhoz egy természettani, vegytani, élettani laboratórium a szükséges felszereléssel és múzeumokkal. Az orvosi fakultáshoz ismét bonczterem, és kórodák. Mindezeknek külön épületek építendőek temérdekbe kerülő berendezéssel. — Továbbá egy egyetemhez legalább is szükséges 40 tanár, a természetbölcsészeti és orvosi tanszékek mellé legalább egy-egy assistens, — ezeknek, és az alsóbb egyetemi személyzetnek (pedellusok, laboránsok, kórodai felügyelők, szolgák stb.) fizetése, — s mindezek felett egy egyetemhez méltó könyvtár beszerzése oly óriás összeget venne igénybe, melyet hamarjában kiszámítani sem lehet. És még az sem hagyandó figyelmen kívül, hogy egy szabad egyetem nemcsak egy színvonalon tartozik állani az állami egyetemekkel, hanem azokat túl is kell szárnyalnia, különben auditoriumai üresen fognak állni. Az állami egyetemek mellett egy egész szabadegyetem felállítása különben is teljesen felesleges, úgy hogy erre gondolni sem lehet, hanem már inkább arra, hogy

b) külön lelkész képezdék volnának állítandók, fakultási ranggal és jogokkal. — Doedes ez eszmét már egyszer ajánlotta, azonban — mint maga is megjegyzi — akkor oly körülmények közt volt az egyház, hogy a theológiai fakultásokat az állam teljesen el akarta törölni, s tehát akkor más eset nem is foroghatott fenn. Azonban most másképen van a dolog. Az egyetemeken megmaradt a theol. fakultás, és így külön lelkész képezdére nem lehet szükség, mert az csakis egyetemi városban volna felállítandó, nem lévén czélszerű a theológusokat elzárni az egyetemi előadások hallgatásától, s őket egészen kasztszerűleg nevelni. Tehát csakis a harmadik esetre kell gondolni, nevezetesen:

c) a létező fakultásokat kipótolni. Azaz, a fakultásokon most már elő nem adandó tárgyak előadására az egyház nevezzen ki annyi tanárt, a mennyit ereje jelenleg megbír. — Két tanár egyelőre elég volna minden fakultáshoz.

Doedes e röpirata*) nagy figyelem és vita tárgyát képezte irodalmilag a holland államegyházban. Van Rhyn, és Gerth van Wijk iratai nyomban követék a Doedesét, s önálló lelkész képezdék felállítását óhajtották, még pedig nem egyetemi városban, hivatkozván arra, hogy a leendő lelképásztorokra nem lehet jó hatással a Hollandiában egész szabadossáig túlhajtott egyetemi szabad student élet; temérdek költségébe kerül a lelkész növendékeknek az a fény, melyet, hogy a többi fakultások polgáraitól el ne maradjon — neki is üznie kell, de meg, megszokván a fényelgést: egyszerű falusi paplakjaikon csak elégedetlenek lesznek teljes életökben. A tapasztalat azonban mégis nem igen igazolja ez állításokat, a mint egyházi lapok, továbbá Zoudlandt és Roodhuysen iratai is elég alaposan czáfolgatják.

*) Over de regeling van het hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid. Utrecht. 1876.

Pro et contra így megvitattatván az ügy: az 1877-ik évi közzsínat összeült július 3-ik vasárnapján. A zsinatnak a hitvallás kérdésén kívül e nevezetes ügy elintézése is feladata lévén: az egész egyház nagy érdekeltséggel nézett a zsinat elé.

Az ügy a zsinaton még egyszer alaposan megvitattatott, s végre is Doedes indítványa majdnem egyhangulag elfogadtatott, s ki lett mondva, hogy Leyden-, Utrecht-, Groningen-, s ha az egyház anyagi ereje megengedi Amsterdamban*) is — a theológiai fakultások mellé két-két tanár neveztetik ki az egyház által a következő tantárgyak: bibliai theologia, dogmatika, gyakorlati theológia, németalföldi ref. egyháztörténelem, és hitelvi, németalföldi prot. egyházjog, missió történelme és elmélete előadására. Ezeken kívül, ha netalán szükséges leendő: a bibliai kritika, és írásmagyarázat, ó és újszövetségi történelem, keresztyén erkölcsstan tanszékére, sőt általában akármely tanszékre is nevezhet ki az egyház hittanárokat a fakultás mellé, mihelyt „okot látandarra, hogy az állami fakultások előadásai val ne elégedjék meg.“

Hittanárokkul kinevezhetők: bármely szakra is azok, a kik a theologia doktorai, és a németalföldi ref. egyházban már lelkészek voltak; — a pusztán elméleti tantárgyakra azonban bármely lelkészjelölt, ha hittudori oklevéllel bír: kinevezhető. A tanárokat az egyetemes zsinat nevezi ki, a kijelöltek közül; minden állomásra pedig három egyént jelöl ki, egy ezzel megbízott választmány az egyes provinciák ajánlottjai közül.

A kinevezett tanár székét nyilvánosan tartandó székfoglalóval foglalja el, miután előbb a zsinati bizottság előtt komoly fogadást tett, hogy „hivatalát a németalföldi ref. egyház törvényeivel és érdekeivel megegyezőleg erejéhez képest minél inkább betölteni törekszik.“

A tanárok 70 éves korukban nyugdíjaztatnak, e nyugdíj, valamint rendes fizetésük is az egyetemi tanárokéval teljesen egyenlő. A nyugdíj azonban előbb is folyóvá tétetik, ha a tanár testi vagy szellemi betegség folytán hivatalára képtelenné lesz.

A tanárok minden év végén külön-külön jelentést tartoznak tenni előadásairól és hallgatóikról az egyetemes közzsínatnak, évközben tanítványaik erkölcsi maguk viselkedésére és tanulmányaikra szigorúan felügyelni tartoznak, s a lelkész-képességi vizsgákra az egyházi hittanároktól is kéretik erkölcsi bizonyítvány, a vizsgatevőtől.

A tanárok legalább két havonként egyszer az egyetemek templomaiban prédikálni tartoznak.

Ezek fontosabb pontjai az új theológiai oktatási törvénynek. — Különös, hogy csak ily későn, ekkor is az államhatalom kényszerítése folytán merészkedett a különben elég gazdag holland ref. államegyház első lépést tenni az állam járszalagja nélkül. — Pedig buzdító és bátorító példáért nem kellett volna messzire mennie, csak egy pillantást kellett volna vetnie a holland szabadegyházra, mely egyház csak 40 év óta áll fenn, és már mai napság Kampenben, a Zuider öböl keleti partján fekvő csinos városkában virágzó theológiai akadémiaja van, melyben ez évben már hét hittanár (az állami fakultásokon az egyházi hittanárokkal együtt is csak Leydenben van 7, a másik két egyetemen pedig csak 6 hittanár) ad elő 83 hallgatónak, s ezenkívül még missionárius növendét is tart fenn jelenleg 2 tanárral és 5 hallgatóval.

Utrecht, jan. 17. 1878.

Csák János, lelkészjelölt.

*) Amsterdamban is van egyetem 1877 óta, ez egyetemet maga Amsterdam tartja fenn.

Ki prédikáljon ?

A prot. e. s. isk. lap legközelebbi számaiban érdekes polémia merült fel azon kérdés körül : ki prédikáljon a prot. templomban ? Mig az egyik fél a vitatkozók részéről csakis a lelkésznek adja meg e jogot, elzárva mind a rektorokat, mind a légátusokat e jog usuálásától ; addig a másik fél a prédikálási jog élvezését megengedi ez utóbbiaknak is. Távol van tőlem azon gondolat, mintha én az illetők polémiájokba akarnék bocsátkozni s illetékes birónak akarnám magam feltolni közöttük, ezt nem akarom feladatommá tenni ; az igazságot majd kimondja valamelyik részére az olvasó közönség mint illetékes fórum. — Én mindössze is csak néhány szót akarok e tárgy kérdése felett kockáztatni nem vitatkozási viszketegből. Remélem ad egy szűk helyet e Lap igen tisztelt szerkesztője e pár szónak.

Élesen vannak megtámadva légátusaink a polémizáló urak egyikétől mint olyanok, kik folytonosan szekeres prédikációkkal — tehát olyanokkal, miket már a nép nagyon jól tud — traktálják hallgatóikat s meg emellett prédikációikat meg sem tanulják, kompromittálják belemaradásaikkal a templomi szószéket s ezek felett még azzal is meg vannak támadva, hogy nem is képesek jól elé adni prédikációikat ; ezért nem lehet őket a templomi szószékre felengedni.

Bizony ez egy kissé súlyos vád ; de mely igen-igen nagyitva van előadva. Legyen szabad eddigi tapasztalataim alapján e vád ellenében az illetőket oltalmazni s kimutatni azt, hogy ezek az ártatlan légátusok nem épen oly együgyű emberek, hogy ne volnának képesek megfelelni a templomi szószék követelményeinek.

Az igaz, hogy a légátusokról a traditio sokat beszél, s talán épen e traditiora támaszkodva mondta ki a polémizáló ur is elhamarkodott ítéletét ; de a traditio a régiekről — a mik talán nem is igazak — s nem a mostani légátusokról szól. Eddigéleg legalább olyanokat, miket a polémizáló ur felemlit, a mostani légátusokról nem tapasztaltam s a mostani körülmények között nem is lehet tapasztalni, Tudtommal minden olyan iskoláinkban, honnan szoktak járni légátusok úgynevezett apparátusok tartatnak, legalább ezt így tapasztaltam Debreczenben és Budapesten s hiszem így is van mindenütt, a mely apparátuson jelen van a gyak. lelkész tanára s átnézi előbb az illetők elmondásra szánt prédikációit, ha vajjon czélszerűek-e ? Azután annak korrekt előadására tanítja ifjainkat. Azt pedig csak nem tételezhetjük fel az ilyen tanárokról, hogy ne lennének képesek megítélni azt, hogy vajjon az illető légátus megbízható-e a szent szolgálatok teljesítésével ? Akkor pláne midőn még az is megtörténik, hogy azokat, kiket talán nem eléggé gyakorlottaknak talál : visszatartja a légációba mehetéstől mindaddig, mig eléggé képeseknek nem találja.

De meg a tapasztalás is az ellenkezőjét bizonyítja a vitatkozó ur állításának. Szokásban volt-e régen nem tudom, de azt tudom, hogy most szokásban van, hogy a légátusok azon egyházak lelkészeitől, hová ki lettek bocsátva, bizonyítványt tartoznak felmutatni mind erkölcsi magokviseletéről, mind arról, hogy mily eredménnyel jártak el a szent szolgálatok teljesítésében, már pedig a vitatkozó ur állításának eddigéleg legalább tudtommal egy bizonyítvány sem adott igazat ; sőt mondhatom azt, hogy a hol légátus voltam, arról győződtem meg, hogy az oly egyházak hivei, hova légátusok szoktak járni, igen előzékenységgel viseltetnek iránta s sokszor megtörténik az is, hogy több

hallgatója van mint a tiszteletes urnak. Honnan van ez ? Ez rendesen két okból származik. Az egyik ok az, hogy azok a hivek, kiknek csak egy papjuk van, 10 vagy 15 évi prédikálása után oly megszokottá válik, hogy várva várják a pillanatot, a melyben már egy másat is hallhassanak s ha ily körülmények közt ki megy közülük a légátus, seregestől tódulnak a templomba. A másik ok az, hogy az a prédikációját becsületesen előadni nem képes légátus sokszor (nem mindenik, de nagy része) nagyobb hévvel, lelkesültebben s szebben adja elő mint az öreg tiszteletes ur, kiből bizony már az ifjui érzés, a csengő hang kihalt.

Én is azt tartom, hogy a templomi szószék tiszteletes, szent hely s nem kell profanizálni. De vajjon profanizáljuk-e azáltal, ha papnövendékeinknek, azoknak, kik akkor ha majd mi nem leszünk, hivatva vannak az Ur szőlőjében az általunk megkezdett alapon tovább fejleszteni a munkát ; tért engedünk katedráinkban a magok képezésére ? Én egyáltalában nem látom ezáltal a katedrát profanizálva. S én akármikor egy papnövendéknek készséggel átengedem katedrámat.

Protestáns őseinknek áldozatkészségéről bizonyára szép tanúságot tesz a légáció felállítása. Háromszázados gyakorlatnak bizonyult ez már be s ha életrevaló nem lett volna, úgy bizonyára e háromszáz év alatt már megsemmisült volna. Életrevalóságát épen a mai időkig való fenállása mutatja. Miért akar-nánk hát mégis ezt megsemmisíteni s papnövendékeinket, kik úgy sem profán emberek (azon értelemben t. i. a milyenben segédlelkészeink nem azok) a katedrától eltiltani ? Bizonyára hogy ha az ősök háromszáz év folytán el tudták nézni a légátusokat a katedrákban, kik előtt szent és tiszteletes hely volt az : úgy ez a nemzedék s a jövő is el fogja tudni tűrni papnövendékeiket a katedrákon, kik előtt is épen oly szent hely az, mint Mózes előtt az égő csipkebokor.

Én szerintem tehát „ki prédikáljon?“ kérdésre a felelet ez : a lelkész s ennek akadályoztatása esetén a papnövendék.*)

F i d e s.

KÖNYVISMERTETÉS.

Bibliai történetek az ó és újtestamentomból.

Irta Pap Károly.

Vezérkönyv a tanítóknak.

(Vége.)

VI. Zsodoma veszedelme. Czél nélkül van előadva, nem hat a gyermek szívére s viszont nem bőviti erről a tanító eddigi tudalmát.

VII. Ábrahám megkísértetik. Szerző nem tudom hogy nyugtatná meg a gondolkodó gyermek esztét, ha itt azt kérdené tőle a fiú : „Hogy neveztetik az az ember, a ki a másikat megöli?“ „Mig gyermek vagyok, élek gyermeki eledellel“, azt hiszem ezt P. urnak kár volt elfelejteni, s úgy kellett volna vezérkönyvét készíteni, hogy az abban leirt események egymást ne rontsák le, hanem elősegítsék. — A kérdések igen határozatlanok. P. Milyen volt hát Ábrahám Isten iránt ? E helyett így kellett volna a kérdést feltenni : „Engedelmeskedett-e Ábrahám Istennek ? Így feltéve a kérdés támpontot ad a feleletre.

*) A légáció kérdését javítás alá kell hozni, jog- és gimnáziumi tanulók nem illetékesek ott, s a legacionális prédikációk ellenőrzésére a hittanári kar nagyobb gondot fordítson az eddiginél. Szerk.

VIII. Izsák megáldja fiát Jákóbot. A szerző itt előadja, hogy Jákób elméne két feleségével Leával és Rákhellel stb. Ha a 6 osztály egy tanteremben van, a tanító tanítja a nagyobb osztályuaknak az erkölcs tanát, s itt az ily erkölcsi elvek el-
kárhóztatását találja, kérdem, nem bábeli zavar lesz-e a gyer-
mek agyában?

IX. József az ó kntban. X. Józsefet eladják bátyjai. XI. József Pótfár házában. XII. József bátyjai. — Ez a történet így elmondva mint szerző teszi, csak visszhang, mely semmi nyomot nem hagy s a kérdéseket oly módon állítja össze, hogy arra gyermektől feleletet várni nem lehet. Pótfárné-féle eseten, jobb átsikamlani, mert ha azt kérdi a gyermektől: Ki akarta bűnre csábítani? hátha az meg azt kérdi: „micsoda bűnre?”

XIII—XVI. A gyermek Mózes. Mózes megszabadítja Izráelt. „Tíz parancsolat.” Mózes halála és Józsué. Mikor ezen tételekről irt dolgait olvastam P. urnak, azt kérdém, vajjon volt-e P. ur népiskolában, ismeri-e a gyermek értelmi felfogás képességét, mert ha ezeket ismeri és tudja, mégis ily módon vezeti a tanítót, hogy ez, a biblia iránt ezen úton csepegtessen a gyermeki szivbe ragaszkodást és rokonszenvet, azt kell mondanom, hogy feledi a prózai szigorú valóságot s a költők örök viruló honában él.

XVII.—XIX. Sámson mint bíró. Sámuel. Dávid és Góliát. A felvilágosító kérdései ilyenek: P. Ki által? Mivel? stb. ezen lakonikus módszer a népiskola első, második osztályánál sikertelenül használható. A kérdések a tárgyat kell, hogy jól körül írják s a gyermeket rávezessék a feleletre. — Ezekben is figyelmen kívül hagyja szerző az erkölcsi oldal felmutatását, a mi bizony nagy baj, egy bibliai történet vezérkönyvénel.

XX. XXI. XXII. Dávid. Absolon. Salamon király templomot épít. — A szerző itt már a zsenge muzsa sereget, bírónak tekinti, bíraltatja velük a személyek cselekményeit. Szép dolog, de az a kérdés, hogy miként tudna a gyermek itélni olyan dolog felett, a mit nem ért.

XXIII.—XXVII. Eszter, Jób, Illyés, Elizeus, Jónás próféta, Ézsaiás és Mikeás próféták. — Ezekről a szerző úgy ír, mintha előtte felnőtt, érett koru egyének állanának. — Igaz, hogy az vezérkönyv lévén, a tanítónak szól, igen de lényegileg mégis a gyermeket illeti; ép a tanítót abban igazítja el, hogy mit, s miként adjon a gyermeknek. Különben ezen prófétákról irt s-ok a könyv legbecsesebb része, s ezek ellen kevés kifogásom van, ebből látom, hogy a szerző tapintatos eljárást is tud tanusítani, ha akar, tárgya előadásában.

Végül közli a verset, mely az ótestamentomi iratokat és irókat foglalja magában. Ez sem új, ez is régi.

II. részben által megy az ujszövetségre. Azonban itt is csak egymásutánság szerint látjuk egybeállítva az ujszövetség eseményeit s nem a czélnak megfelelőn, kiválogatva. Ez a tévesztés természetes hogy a mű használhatási becsét igen leszállítja. S én bátor vagyok kimondani, hogy ezen mű által egyházi tanírodalmunk nem nyert semmit, s a magasztos czél, „a vallástani helyes reformja,” a legkisebb mérvben sincs megközelítve.

Hogy ezen igazságot a kiküldött bizottság is érezte, kitűnik a dunamelléki ref. egyházkerület 1877. év május havában tartott közgyűlésében felvett jegyzőkönyv 75. szám alatt foglalt bizottsági jelentésből, melyet szóról-szóra ide jegyzek: „Bíráló a művet teljesen elfogadhatónak (tehát nem absolute kitűnőnek) s kinyomathatónak (nem jól hangzik bírálatban az a hatni,

hatni) találván, a bizottság elhatározta, hogy a mű különösen a gyakorlati hasznavehetőség feletti vélemény adás végett Vargha Pál czeplédi népisk. tanár urnak is adassék ki, s ha az ő véleménye is megegyezik az első bírálóéval, akkor a mű kinyomtatása felől való intézkedés a bizottság elnöksége által is megtörténhetik, — ha pedig ellenkező lenne, ez esetben fölkéretik az elnökség, hogy a bizottság tagjai közül még egy harmadik bírálót is méltóztassék felkérni, kinek aztán a véleménye döntő leend.”

Ehhez hasonló bírálói eljárást még nem ismerünk s ez maga lesújtó bírálat a műre.

De most térjünk ismét a könyv részletes méltatásához:

1. Zakariás a templomban. 2. Jézus születése. 3. Napkeleti bölcsék. 4. A futás Égyiptomba s Heródes kegyetlensége. 5. Keresztelő János. 6. Kánai menyegző. — A cikkelyek, melyek ezen czimek alatt irattak, nagyon szárazan, minden melegség nélkül adatnak elő, s a gyermek hamar szórakozottá lehető elméjét le nem kötik, s ezen tényekben tündöklő isteni jóság iránt érzéketlen marad, mert az előadásban a szerző, nem száll le a gyermek fejlettségi állapotához, s így csak testet nyújt s lelket nem, mely éltet és táplál. A kérdések nem tartoznak mindig szorosan a tárgyhoz, s kifejezésük határozatlan.

7. Jézus megtisztítja a templomot. 8. Jézus és a samariai asszony. 9. A megáldott hálóvetés. 10. A kapernaumi százados. 11. A háládatos bűnös nő. — Ezen dolgokat Dobos „Bibliai kézi könyvében” jobban, szebben és hatásosabban találjuk megírva. A jegyzetek olyan stylusban vannak szerkesztve, mely hamar elpárolog a gyerek eszéből, mert csak szavakat magol be s nem értelmet. Nehéz irány. P. A ki igazán szereti az Istent: őszintén megbánja bűneit; az igaz bűnbánónak pedig nincs annyi bűne, mennyit az Isten irgalmassága meg ne bocsátana. A kérdések hiányosak s nem eléggé körülírtak.

12. Jézus Keresztelő János követéinek megfelel. 13. Különböző szántó föld. 14. Jézus lecsendesíti a háborgó tengert. 15. A konkoly a búza között. 16. Keresztelő János lefejeztetése. Ha ezen felséges dolgokat a tanító P. ur műve útmutatása szerint tanítja a gyenge seregnek, őket kinezni fogja, a hangot hallani fogják a gyermekek, de az csak viszhang leend, mely egyik fülön be, másikon kijő. Kérdései nem vezetnek a gyermeket a jobban megértéshez, az elsőnél elakad s tovább nem mehet biztosan. — A tanító műve gyakorlati eredmény nélküli leend, ha ezen vezérkönyvnek irónizált munkát olyannak tartja, minő volt a pusztában vándorlók előtt, a tűz- és felhő-oszlop.

17. A király és szolga. 18. A könyörületes samaritánus. 19. A tékozló fiu. 20. A szegény Lázár. 21. Jézus bevonulása Jéruzsálembe. 22. Az úrvacsora szerzetése. 23. Jézus a Gecsemáné kertben. 24. Jézus elfogatása. 25. Jézus a Golgothán. 26. Jézus feltámadása. 27. Jézus mennybemenetele. 28. A Szélek kitöltetése. — Mindezekről írott dolgok megegyeznek a bibliával, de a fentebb már kifejtett lényeges okok miatt, ezek is kifogás alá jönnek módszertani tekintetből. Ha csak az is tekintetbe veendő, hogy prédikációkat mily publikum hallgatja s ezek értelmi műveltségi állapotához kell mérnünk a kidolgozást, vajjon lehet-e felejteni a nagy kor különbséget. — Bizony ennek elfelejtése annak bebizonyítása, hogy az illető a czéllal nem volt tisztában. Irt, mert úgy hozta az idő magával s nem azért irt, mert szükségét látta s ezen szükséglet kielégítésére kész anyaggal is rendelkezett.

29. István megköveztetése. — 30. Saul megtérése. —

Függelék. — Ebben van a „Tíz parancsolat“. Apostoli hitforma. Uri imádság.

Ezzel a Vezérkönyv elérte végét, megfutotta pályáját s kiérdemelte (?) a 60 krt.

Záradékol csak annyit jegyzek meg, hogy a kézikönyvek fábrikálása lehet hasznos az íróra, de haszna kevés van belőle a közönségnek. S ez az eset arra bírhatja a dunamelléki ft. egyházkerületet, hogy megtartsa a szokásos pályázatot, jelígés levél kíséretében, nem ismert író művét bírálják, könnyebb lesz a munka, mert személy nem fog bele elegyedni a kritikába, s a bizottság se esik abba a kényelmetlen helyzetbe, hogy vagy szerzőt, vagy bírálót megsértsen.

A jelen alkalommal megsértette az első bírálót, megsértette a második bírálót s a munkára vagy a protekció, vagy a személyes tekintet bélyegét sütötte.

Ezek elmondásával tartoztam a tanügynek. Most már várom a.....

V e r i t á s .

B E L F Ö L D .

Falusi levelek a szerkesztőhöz. XVII.

Minden bevezetés nélkül lépünk egy korcsmába, hol emberünk ivogatja le magát... arcza már pirul a bortól, s lábai az egyensúly fentartásához már nem igen járulnak. Nagyokat iszik, még nagyobbakat sóhajt egy jó czimbora után, mert hiszen „unalmas a magányos dinom-dánom“, a szakadó esőben azonban nem jó senki a korcsmába; a postának mégis menni kell, annak nincs rossz idő... most állit be épen a lucskos ruhájú postakocsis — ki megérkezve betekintett a korcsmába... Mulató emberünk azonnal magához öleli őt, itatja, kínálja a borral, melynek kigyónyelve már őt ugyancsak megmarta! — Isznak együtt, mulatnak, csak úgy reng a korcsma fala vig zajuktól. — Ez a mulató ember a helybeli helyettes lelkész... Pirulva irtam le e sorokat, de hát le kellett írnom!... Persze nem is tudta tán, de bruderschaftot iszik a jó czimborával, — a pap a postakocsissal!

Ez is üres eklézsiában történt. — Annyi önértet mégis volt ezen — különben is üres gyülekezetben, hogy nem választotta meg ezt a káplánt — ki már szinte volt pap is — papjának!

Hanem hát jó az Isten, s szabad a vásár! Elkezdte a vásárra járást a mi emberünk is, parolázott, s meg lett az alku. — Cserepes városának egyszerű lakosai nem olyan finnyások, mint amaz uras gyülekezet tagjai... nekik mindegy akárkinek kell fizetni, csak emberi formája legyen, és jó öblös torka. Cserepes István uram a falu szája meg lett nyerve, s a mit Cserepes István kezébe vesz, abból fazéknak kell lenni, akármilyen sár is az!...

Nagy szótöbbséggel megválasztott papnak. — Az egyházmegyében volt annyi önértet, s a választást — hol, igaz hogy csak levelekben — s ígéretileg kifejezett szavakkal üzetett korteskedés — megsemmisítette... A kerület egy igen kitűnő jogásznak felszólamlására kimondta, hogy a választást — tárgyi tényálladék hiányában szenvedvén a benyújtott kereset — megerősíti. — Három tag — annyi közül — mondott ellene a megerősítésnek.

Hát kérem szépen, ha egy erkölcsi elveken nyugvó testület a jogi merev alapjára állva — a paragrafusok tekervényei között tekeregve — tárgyi tényálladékokat keres ítéletének ki-

mondásánál : a felől tűzbe teszem a kezemet, hogy azokat nem fog találni soha, mert az illetőknek volt, van és lesz mindenkor annyi eszök, hogy a tárgyi tényálladék kiálló szegével nem szurják ki a kutatólódók szeméit; lévén az bevarrható hamis zsákjukba igen jól. — Persze utóbb csakugyan kiüti magát a szeg a zsákból, hanem hát már akkor késő keresni a repedést, melyen át kipottyant a szeg!

Hány olyan lelkészválasztást tudnék leírni csak én is, ki egy kis körben mozogva élek — melyen a lerajzolt képecskéknek kirívó vonásai megvannak.

Szomorú e dologban először az, hogy a sokfelől lesülyedtnek látott papi tekintélyt épen nem emelik fel az ilyen szennyes kézzel kicsinált papválasztások; még az a nép maga is — mely hagyta magát a vásárra hajtani — emberi érzésének felébredésekor szégyenli marhaságát, s megvetéssel gondol azokra is, kiknek kezébe tevő le erkölcsiségének, s keresztyénségének kincseit megőrzés végett. Szomorú e dologban másodszer az, hogy a nép száján csak papi-nak nevezett, de többnyire a világiak által befolyásolt törvény iránt rendül meg a nép bizalma, úgy hogy minden oly alkalmazásánál a törvénynek, mely erőtetett csavarásban nyikorogja el ítéletét, — a szegény papság fejére száll az igazságérzet méltó elkeseredésében eldobott köve, — pedig mint tudjuk, a legtöbbször az egészen más nézetekkel, s többnyire más erkölcsi elvekkel bíró világiak esze, keze adja meg a döntő súlyt az egyházi törvényszékek ítéleteinek kimondásánál.

Talán még egy levelemben — mely nem soká várat magára — dobálni fogok egy-két borsót arra a falra, melyet lelkészválasztási szabályok név alatt rakott a légies tüneményekben gyönyörködő modernizmus szabadelvűsége, s melyet renoválni készül az ujabban divatba jött architecturalis ízlésnek megfelelőleg az elmélet szabadon eresztett okoskodása.

V a s k a l a p .

Két kép a debreczeni egyházból.

(Kivonat a debreczeni h. h. egyház 1878. jan. 27-iki közgyűlésének jegyzőkönyvéből.)

4. A gazdasági bizottság, a mult 1877. évi 406. sz. a. hozott végzésének felterjesztése által értesíti a közgyűlést, miszerint a Varga-utcán 2326. sz. a. lakó Pető Lajos tímár-mester, önálló iparossá létele alkalmából, az őt erre megsegítő jóságos Isten iránti hálájának, azáltal kívánt kifejezést adni, hogy keresményének első zsengéjét 25 frtot, Révész Bálint püspök ur kezeihez tévén le : azt az ispotálybeli szegények javára fordíttatni rendelte; mely összeg az illető pénztárba, püspök ur által azonnal át is tétetett.

A felolvasott jegyzőkönyvben említett nemes tett, oly szép példája a vallásos érületnek, melyhez hasonlóval, az anyagiság mai korában, csak igen ritkán találkozhatni. Azért a közgyűlés ezt megörökíttetni kívánván : annak céljából, az egyház elismerése és hálás köszönete, Pető Lajos irányában, jegyzőkönyvbe igtattatni rendeltetett.

Miről Pető Lajos jegyzőkönyvi kivonaton értesítendő.

5. Ugyancsak a gazdasági szakbizottság a mult évi 407. sz. a. hozott végzésének felterjesztése által, értesíti a közgyűlést, miszerint a Csapó-utcán, 515. sz. alatt lakó özvegy Mezei Péterné, súlyos betegségéből történt felgyógyulása alkalmából, az isteni gondviselés iránt érzett hálájának kifejezéseül, a mel-

lett hogy felgyógyulása után azonnal Istenházába sietett, egy szersmind az egyházzal is megemlékezni kívánván, 5 frtot adott át Révész Bálint püspök urnak az egyház szükségére. Mely összeg nevezett püspök ur által, illető helyére azonnal átszolgáltattott.

A közgyűlés őszinte örömmel vette tudomásul, a vallásos érületnek és az egyház iránti érdeklődésnek ezen kiváló bizonyítványát; s elismerésének és hálás köszönetének adományozó özvegy Mezei Péterné irányában, jegyzőkönyvileg is kifejezést adván: erről őt is értesíteni rendelte.

Miről Mezei Péterné jegyzőkönyvi kivonaton értesítendő.

Kiss András gyászrajza (nekrológ.)

Néhai K i s s A n d r á s nyug. ref. főiskolai tanár született Szatmármegyében Panyola községben 1808-ik évben ápril 24-én. Az elemi tanoknak szülőhelyén lett elvégzése után, csakhamar a debreczeni reform. főiskolába küldetett, hol is a testileg és szellemileg szépen fejlődésnek indult ifju a gimnáziumi, bölcsészeti, jog- és hittanszaki tanfolyamokat kitünő eredménnyel futotta meg. Zsenge ifju korában fogamzott meg nála a hellen és római remekírók iránti lángoló előszeretet, s keblének geniuszát követve, midőn felsőbb tanulmányainak befejezése után 1834-ik évben Szilágymegyében Tasnád városba az akkor ott fentállott 6 osztályu gimnázium vezetésére meghivatott, — ez időtől kezdve egész 1848-ik évig csaknem kizárólag az általa oly hön kedvelt ó klasszikai irodalom tanulmányozására és iskolai tanítására fordította minden idejét és tehetségét. Az általa vezetett tasnádi gimnáziumot, kitünő szakképessége és ernyedetlen tevékenysége által hírnévre emelte.

Időközben magát nemcsak a tanári, hanem a politikai pályán is érvényesíteni óhajtván: 1845-ik évben ügyvédi oklevelet nyert; később pedig a magyar szabadságharcz kitörésekor, midőn a múzsák a fegyverek zöreje közt különben is hallgatásra voltak kényszerítve: az őt szerető polgártársai bizalma folytán, szabadalmazott Tasnád város főjegyzői székébe emeltetett; a szabadságharcz befejezése után pedig darab ideig ügyvédi gyakorlatot folytatott.

De az akkori idők politikai hullámmzásai miatt visszatért az elhagyott tanári pályára, s ezzel életének egyik fényes fordulópontja kezdődvén, 1850-ik év őszén a máramaros-szigeti reform. lyceumban az ő klasszikai nyelvek tanítását újból megkezdte. Ottani 3 évi eredménydús tanári működése után 1853-ik évben a tiszántúli reform. szuperintendenzia által az akkor szervezett debreczeni 8 osztályu gimnáziumba az ő klasszikai nyelvek tanárául választatott meg, mely hivatalát egész az 1877/78-iki tanév kezdetéig vitte, időközben pedig a debreczeni jogakadémiában mint helyettes tanár a magyar közjogot, a jog- és államtudományok encyclopaediáját és a közigazgatási törvényismét adta elő s ennek folytán az államtudományi, államvizsgálati bizottság tagjává is kineveztetett, mignem aztán mult 1877-ik év nyarán a tiszántúli reform. egyházkerület az elhunytanak a protestáns tan és nevelésügy terén, 43 éven keresztül teljesített érdemeit kegyesen tekintetbe vevén, őt kitüntetett módon nyugdíjazta.

De alig hogy nyugdíjba lépett, életének ege beborult, elvesztvén hű, szeretett nőjét Asztalos Mária asszonyt, kivel 1834-ik évben kelt egybe, s kivel 43 éven keresztül a legbaldogabb házasságban élt, mely házassági kapcsolatból a még jelen-

leg is élő Zsigmond, Albert és néhány év előtt elhunyt Róza (Thamássy Károlyné) gyermekek származtak; s így történt az, hogy a kedves nőjének elvesztése felett bánkódó férj csakhamar a kérlelhetlen halál martalékává lett 1878. jan. 28-án.

Mint tanárt, beható tanulmány, lelkiismeretesség, ernyedetlen szorgalom, tanítványaival valódi humánus bánásmód s ennek folytán volt tanítványai részéről oly sokszor és annyi különböző módon nyilvánult kitüntetések jellemzik; mint állampolgár a politikai téren mindig a nemzeti ügy támogatását és az elvszilárdságot tüzte ki zsinórmértékül, mint ember pedig, házi körében feltünő takarékoságot, számítást, egyszerűséget, embertársaival való érintkezésben pedig feltünő őszinteséget, határtalan szívjóságot tanusított és mindenkin tanácsos és tettel segíteni törekedett. Valóban római volt a byzánckiak közt! Áldás emlékezetére!*)

A segédlelkészek a védtörvénynyel szemben.

A segédlelkészeknek alkalmazási módjáról s azoknak bizonytalan helyzetéről sok tekintetben igen érdekes s tanúságos cikket tett közzé o—e. az Ev. Prot. Lapban.

Mindenesetre e sajjó sebek mielőbbi orvoslásra várnak, mert ezeknek be nem gyógyítása az egész test fejlődésére a legkárosabb hatásu lehet.

A segédlelkészek helyzetére vonatkozólag azonban legyen szabad nekem is néhány felvilágosító szót elmondanom, s az alább elmondandókra e Lap olvasóinak figyelmét fölhivnom, annyival is inkább, mert még ezen ügyben tudtommal nem történt nyilvánosan felszólalás, és a zsinati tárgyak keretébe épen beillőnek találom.

En a véderőről szóló 1868-ik évi XL t. cikk 25. §-ról, mely a papjelöltek hadkötelezettségéről szól, óhajtok egyetmást elmondani. Felmutatván ennek nem annyira helytelen s hibás voltát; mint szük látkörü s betűszerinti alkalmazását.

A nevezett §. ugyanis így szól: „Minden törvényesen bevett egyház és vallásfelekezeti papjelöltjei és növendékei, ha a hadseregbe vagy a honvédség közé besoroztattak, hittudományi tanulmányaik folytathatása végett szabadságra bocsáttatnak.“ Ezen törvény értelme szerint tehát nemcsak lelkészek és segédlelkészek, de az azzá lenni akarók is a tényleges katonai szolgálat alól felmentetnek, s ha valaki mint hittanhallgató soroztatik be, a kellemetlen katonai szolgálat teljesítésére nem is köteleztetik; de ha valaki önhibáján kívül azon helyzetbe jutott, hogy mielőtt hittanhallgató lehetett volna, egy évi önkéntességért kellett folyamodnia, — mert különben 3 évi szolgálatra köteleztetik a védtörvény értelme szerint, — az ily egyén, nemcsak hogy köteles az egy évet tényleg eltölteni, hanem a védtörvényben meghatározott katonai 12 év eltelté előtt, még az időszaki fegyvergyakorlatok alól sem menthető fel, még az esetben sem, — ha már rendes, vagy felszentelt pappá lett volna is.

Az ily volt egy éves önkényes s. lelkész, vagy talán már rendes lelkész nem menthető fel a szolgálat alól az e tekintet-

*) A classicismus nem ernyeszté, de sőt erősíté aa elhunytban a keresztyén érületet; egyháztanácsosként bnzón és szeretettel működött; az Ur hazát látogatni s énekelni élv volt neki; Lapunk megjelenése s élete folytatása felett több ízben kifejezte örömét, s állandó előfizetője volt annak, csakis nyugalomba lépésekor mondta megatva: megrövidült az ő jövedelme, s e g y e d ü l e z okon kénytelen a pársolástól visszalépni.
Szerk.

ben a nagyméltóságú hadügyminiszter ur által közzétett 1873-dik évi márczius 21-én 1868-ik számú és 1874-ik évi szept. hó 6-án 6453-ik szám alatti rendelete, mint szintén a vallás s közoktatási miniszter ur 1875. évi márczius 31-én 6421-ik számú körrendeleteik alapján.

Igy tehát, eme miniszteri rendeletek által, mintegy törvényszerűleg van lehetlenné téve az ily segédlelkészeknek a tényleges katonai szolgálat alóli menekülhetése. — Azonban a fent nevezett ide vonatkozó miniszteri rendeletek, hogy mi okból és mi cél elérése végett hozattak, én ezt egyszerű eszemmel fel nem foghatom; de a józan észszel összeegyeztethetőnek sem tartom.

Nem tartom pedig ez okból, mert míg a 25. §. szerint a reménybeli lelkész, a theológus, — feltéve, hogy mint hittanhallgatót érte a katonai sor, — a tényleges katonai szolgálat alól felmentetik; addig ellenben az a segéd- vagy rendes lelkész, — a ki ugyan a törvény kényszerítő hatása következtében egy éves önkényes volt, — a ki tényleg már minden lelkészi szolgálatot végez, a tényleges katonai szolgálatra kényszerítetik.

De a magam szerény véleménye szerint nem látom célszerűnek sem, az általános hadkötelezettség húrját annyira feszíteni, hogy a ki az örök szeretetet s békességet naponként hirdeti, egy öldöklő háború esetén az, az emberiség gyilkolására kényszerítetik.

Csak az igazságnak vélek tehát eleget tenni, a midőn a törvénynek kényszerítő hatása ellenében mint segédlelkész (s volt egy éves önkényes katona) kinyilatkoztatom, hogy egyedül követendőnek tartom e tekintetben is azt, a mit Urunk Idvezítőnk mond, az őt megkérdező vitéznek ezt mondván: „Senkit meg ne rontsatok, senki ellen ne patvarkodjatok.“ Luk. III. 14. vers.

Mindenesetre szomorú dolog, ha a segédlelkész, az illető káplánt tartó lelkész önkényétől függ; de ez csak ritka, s kivételes eset, s az egyéneknek egybevágó természete sok dologra nézve megszünteti, vagy elenyészteti a visszásságot, azonban a javasítás e tekintetben is elodázhatlan szükség.

E mellett azonban százsorta sajnósb s leverőbb ama körülmény, hogy a ref. s. lelkészeket illetőleg még országos törvényeink is annyira kétértelműek s semmit nem mondók, hogy az tetszés szerint magyarázható.

Mert megjegyzem, hogy én figyelemmel kísértem, de nem tudom, hogy más hitfelekezet lelkészei vagy segédlelkészei a tényleges katonai szolgálatra szorítottak volna.

Miután egyfelől lehetetlen át nem látni első tekintetre is, hogy katonai szolgálat s lelkészi teendők egy ugyanazon személy által nem teljesíthetők: de teljesítése észszerűen nem is kívánható; mellőzve azon bánásmódot, melyben általában a műveltebb osztály részesítetik a katonaságnál, hogy e szomorú helyzetből a ref. segédlelkészi kar egyrésze feloldva legyen: azon indítványt vagyok bátor javaslatba hozni, hogy ama miniszteri rendeletek hatálytalanná tétessenek s a védtörvénynek a papjelöltek, segédlelkészek és lelkészekre vonatkozó kedvezményéből az önhibájokon kívül egyévi önkényességért folyamodó, s azt tényleg ki is töltött segéd- vagy rendes lelkészek ki ne zárossanak, e végre az egyházkerületek egyetemlegesen tennének intézkedést, vagy legkésőbb, ezen ügy a reményekre jogosító

zsínat tárgyai közzé a sérelem orvoslása céljából felvételnek. G.-Petriben 1877. decz. 30-án.

Kémeri Ödön,
ref. s. lelk. és a 39. sorsz. vezető.

K Ü L Ö N F É L É K.

— **Prezsbiteri jegyzőkönyv.** Megjelent és szétküldetett az Edinburghban 1877. július hóban egybejött első egyetemes prezsbiteri nagygyűlés lefolyásának jegyzőkönyve (Report) okiratok mellékletével; a kéthasábos, 382 lapból álló, sűrű nyomású könyv első látható irodalmi emléke a világon levő réformátus hittestvérek együtt érzése és együtt működésének. A protestántizmus történelmében e gyűjtemény páratlan és fontos. Ára a postai küldéssel 7 shilling 4 pence (4 forint), megrendelhető Gillies Vilmos lelkész urnál Edinburghban, South St. Andrew Street 13.

— **N y o l c z n y e l v** kollégiumunkban. Előbbi számunkban közöltetett a debreczeni kollégiomi leczkerend, örvendve látható abból, hogy ifjainknak ritka kedvező alkalom nyújtatik a nyelvek tanulására díjtalanul; a héber, hellen és latin nyelvek mellett az arab és szanszkrit, továbbá az angol és francia előadatnak végre első jeles tünemény, hogy a német irodalmi nyelv is be van vezetve, Lessing Laokoonja, és Kant „Kritik“-je a magasb műnyelv és bölcsészet irodalmában kalaúzolja a hallgatókat. Az eddig mellőzve volt német műnyelvet is ajánljuk jog- és hittanulóink figyelmébe, ragadják meg a kedvező alkalmat, a nyelv mellett a művészet és bölcsészet világa is táruland eléjük.

— **G y o r o k.** Rácz Károly ref. lelkész tudatja, hogy „Máté Evangyéliomának magyarázata“ tanulóknak példányonként 50 krjával kapható nála rendkívüli kedvezmény gyanánt, gyűjtő tanulók forduljanak hozzá. Hittanulók és segédlelkészek jól teszik ha sietnek e munkát megszerezni.

— **N á d u d v a r** 1875. december 1. óta községivé alakította át elemi iskoláját, a mult tanévben a 4 osztályban volt 51 tanuló, kik közül református 42, r. kath. 9. Református iskoláink pusztulnak. Csak tán nem mondott le egészen a 6000-nél több lelket számláló nádudvari ref. egyház saját elemi iskoláiról?

— **„N e v e l é s“** czimen havonként kétszer másfél ívnyi tartalommal megjelenő lapot indít meg a máramarosi tanítóegylet, szerkesztik Szemák Endre és Nagy Károly, előfizetés — a mi M.-Szigetre irányzandó — egy évre 4 frt. egyleti tagoknak s képezdei tanulóknak 2 frt. A cél a tanítókat és szüléket közvetíteni, a megyei tanítókat egymáshoz fűzni, a lap kiterjeszkedik kisdud nevelésre, elemi, felső nép- és polgári iskolákra. Itt volna az ideje, hogy prot. néptanítóink is tömörülneek egyletbe s közlönyt indítanának. A vallásos elem nélkül legfelebb taníthatunk, de a nevelés hiányos leend.

— **S o m k e r é k r e** (Erdély) lelkészül Dombi Lajos a debreczeni kollégiom buzgó és jellemes növendéke választatott meg. Áldásos pályát kívánunk. (E. J. Sz.)

— **S e g é d l e l k é s z ü l** Dr. Márk Ferencz még a mult év végén Földesre, Jóba József Csökölre távoztak el Debreczenből.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.